

Ostrowska, Teresa

Władysław Henryk Melanowski 1888-1974

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/4, 737-742

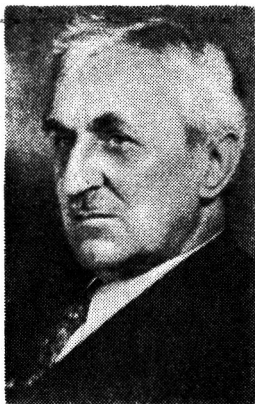
1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WŁADYSŁAW HENRYK MELANOWSKI
1888—1974

Dnia 19 lutego 1974 r. zmarł w Warszawie były dyrektor Instytutu Oftalmicznego i kierownik katedry i kliniki okulistycznej Akademii Medycznej w Warszawie, badacz dziejów okulistyki, prof. dr med. Władysław Henryk Melanowski.

Profesor Melanowski urodził się 22 VI 1888 w Warszawie. Był synem Kacpra i Wiktorii z Ziemińskich. Po śmierci rodziców (ojca stracił w 1895 r., matkę w 1906 r.) wyjechał z kraju i maturę jako ekstern uzyskał w gimnazjum w Akermanie w 1907 r. Medycynę studiował na Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie (1907—1912), uzyskał tam 16 X 1912 dyplom lekarza. Następnie około roku pracował jako wolontariusz w klinice chirurgicznej prof. M. Wołkowicza w Kijowie. Po krótkim pobycie w Polsce i poślubieniu Franciszki z Migdalskich, jako były stypendysta, musiał objąć stanowisko lekarza w siole Siemijarka obwodu semipałatyńskiego w zachodniej Syberii. W 1914 r. został powołany do wojska i jako lekarz w stopniu kapitana przez półtora roku pracował w guberni tobolskiej, następnie osiedlił się w Omsku, gdzie obok pracy wojskowo-lekarskiej udzielał się społecznie, przez pewien czas będąc wiceprezesem, a następnie prezesem Polskiego Towarzystwa Pomocy Ofiarom Wojny. Do kraju wrócił w maju 1918 r. i rozpoczął pracę jako wolontariusz w Instytucie Oftalmicznym im. Edwarda ks. Lubomirskiego w Warszawie. Jednocześnie był asystentem w Zakładzie Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Warszawskiego. W marcu 1919 r. został powołany do wojska polskiego i jako kapitan lekarz wysłany do armii gen. J. Hallera we Francji. Okres ten wykorzystał na poznanie francuskich placówek okulistycznych, zarówno w Paryżu, jak i na prowincji. Wróciwszy do kraju przez rok z przerwami pracował na oddziale okulistycznym Szpitala Ujazdowskiego w Warszawie, a na-

stepnie przez kilka miesięcy był kierownikiem oddziału ocznego w Szpitalu Okręgowym w Grodnie.

W styczniu 1921 r. dzięki staraniom kierownika kliniki okulistycznej Uniwersytetu Warszawskiego prof. Kazimierza Noiszewskiego został zwolniony z wojska i rozpoczął pod jego kierunkiem pracę naukową w klinice, przechodząc kolejno stopnie asystenta młodszego, starszego, pełniącego obowiązki adiunkta, wreszcie adiunkta. Jednocześnie prowadził badania w Zakładzie Anatomii Prawidłowej i Zakładzie Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Warszawskiego. 19 V 1923 doktoryzował się na podstawie pracy *Przyczynki do anatomii patologicznej jaskry* („Klinika Oczna” 1923). Tegoż roku wysłany przez Uniwersytet Warszawski spędził 6 tygodni w klinice ocznej prof. F. Lagrange’a w Bordeaux. w 1924 r. zaś zwiedził kliniki oczne w Pradze Czeskiej, Wiedniu i w Zurichu. W kwietniu 1926 r. uzyskał habilitację na podstawie pracy *Badania kliniczne i anatomopatologiczne nad zmianami w oczach w zapaleniu nerek* (Warszawa 1925). Przez wiele lat wykładał podstawowe sposoby badania narządu wzroku. Po odejściu Noiszewskiego na emeryturę, aż do przybycia jego następcy Hansa Läubera, prowadził zastępczo (1 X 1929 — 31 XII 1931) katedrę i wykłady okulistyki, egzaminował studentów, rozbudowywał klinikę oczną w Szpitalu św. Ducha oraz uczestniczył w wykładach dokształcających dla lekarzy, organizowanych przez Wydział Lekarski Uniwersytetu, Państwową Szkołę Higieny, Czerwony Krzyż, Polskie Towarzystwo Eugeniczne i inne instytucje. 16 IX 1933 został mianowany profesorem tytularnym okulistyki na Wydziale Lekarskim.

Klinikę opuścił Profesor Melanowski dopiero po wybraniu go na konkursie 16 XII 1934 dyrektorem Instytutu Oftalmicznego. Funkcję tę pełnił do kwietnia 1945 r. We wrześniu 1939 r. jako lekarz cywilny pełnił obowiązki kierownika oddziału ocznego Szpitala Ujazdowskiego. Podczas okupacji brał udział w tajnym nauczaniu medycyny studentów Szkoły J. Zaorskiego i Uniwersytetu Ziemi Zachodnich. Między innymi w latach 1943—1944 wykładał dzieje okulistyki, które opracowywał na podstawie zbiorów bibliotek Instytutu i Polskiego Towarzystwa Okulistycznego. Podczas Powstania Warszawskiego pracował w Instytucie Oftalmicznym, który ewakuował we wrześniu do Milanówka, a potem Grodziska. Do Warszawy wrócił wiosną 1945 r. Tutaj został wybrany (24 III 1945) i następnie mianowany (23 II 1946) profesorem nadzwyczajnym okulistyki i dyrektorem kliniki ocznej Uniwersytetu Warszawskiego; klinikę tę prowadził aż do chwili przejścia na emeryturę 31 VIII 1959 r. Profesorem zwyczajnym został 29 XI 1956.

Profesor Melanowski położył wielkie zasługi dla nauki i praktyki okulistycznej. Wytworzył w klinice atmosferę twórczej pracy, wykształcił wielu uczniów, w tym kilku kierowników katedr, organizował kursy dla praktyków, wychodził naprzeciw potrzebom społecznym, współpracował z wieloma instytucjami.

Począwszy od 1921 r. brał czynny udział we wszystkich zjazdach okulistów polskich, w wielu zjazdach okulistów słowiańskich, francuskich, brytyjskich, niemieckich, w międzynarodowych kongresach okulistycznych. Był członkiem wielu towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Okulistycznego (1920), wieloletnim prezesem jego Zarządu Głównego i Oddziału Warszawskiego, członkiem honorowym (1960); Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego (1925) i jego sekretarzem stałym (1947); członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Lekarskiego;

członkiem korespondentem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1946), później rzeczywistym (1951) i przez 2 lata sekretarzem sekcji lekarskiej; członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1947); członkiem towarzystw okulistycznych: Francuskiego (1925), Brytyjskiego (1948), Jugosłowiańskiego; członkiem honorowym Czechosłowackiego (1936), Bułgarskiego (1936) i Francuskiego Towarzystwa Okulistycznego (1973).

Był od 1923 r. sekretarzem redakcji organu Towarzystwa Okulistycznego: „Klinika Oczna”, następnie jej redaktorem naczelnym (1931—1970), później zaś redaktorem honorowym. Ponadto wchodził w skład komitetów redakcyjnych „Medycyny”, „Excerpta Medica” i „Ophthalmic Literature”.

Profesor Melanowski posiadał odznaczenia: Polska swemu obrońcy, Krzyż Jugosłowiański św. Sawy IV st. (1931), Krzyż Walecznych przyznany za bohaterską pracę w Szpitalu Ujazdowskim w 1939 r., Krzyż Oficerski Polonia Restituta (1953), Medal X-lecia Polski Ludowej (1955), Za długoletnią służbę, Medal 100-lecia Szkoły Głównej (1968).

Profesor Melanowski pozostawił po sobie ogromny dorobek piśmienniczy, na który składa się ponad 250 artykułów i książek, nie licząc dziesiątków ocen. Publikował od 1920 r., a zakres jego zainteresowań był bardzo szeroki i chyba nie było dziedziny okulistyki, którą by się nie zajmował.

Znaczną część dorobku naukowego Profesora Melanowskiego stanowią prace z historii okulistyki. Problematyką tą interesował się od dawna. Jej poświęcił swój wykład wstępny 9 X 1926 na Uniwersytecie Warszawskim. O niej mówił na wykładach dokształcających dla okulistów w 1936 r., opracowywał ją i referował w latach okupacji, a po wyzwoleniu ogłaszał monografie historyczne i historyczne rozdziały w podręcznikach okulistycznych. Ogłosił też wiele artykułów z tego zakresu, a często również wprowadzał historyczne aspekty do prac klinicznych. Historia okulistyki u Profesora Melanowskiego łączyła się ściśle z kliniką, uzupełniała ją i wzbogacała. Wybitne kwalifikacje zawodowe, kultura humanistyczna i zainteresowanie człowiekiem sprawiły, że był nie tylko znakomitym okulistą, ale też czynił z Niego dobrego historyka okulistyki. W przedmowie do *Dziejów Instytutu Oftalmicznego* pisał: „W momencie, kiedy cierpienia ludzkości się wzmagają, godzi się wspomnieć tych, co chcą łoić ból i cierpienie, godzi się pomyśleć o jednym z ośrodków poświęconych najcenniejszemu ze zmysłów ludzkich, jakim jest wzrok. Dzieje Instytutu Oftalmicznego im. Edwarda ks. Lubomirskiego to nie tylko kartka z dziejów naszych, to kartka z dziejów wysiłków człowieka dobrego, który całym sercem i umysłem chce pomóc bliźniemu. Przede wszystkim pragnąłbym, by każdy pracownik Instytutu poznał te dzieje i by w nich czerpał tradycję i zachętę do pracy dla dobra chorych szukających u nas pomocy.”

Przejście na emeryturę pozwoliło prof. Melanowskiemu poświęcać więcej czasu dziejom okulistyki. Postawił sobie za zadanie opracowania dziejów okulistyki powszechnej. W tym celu prowadził obfitą korespondencję, uzyskując materiały nawet z Indii i Japonii. Sam sporządzał ilustracje do tekstu. Owocem żmudnej pracy był maszynopis przekraczający 1000 stron, opatrzony setkami ilustracji. Jednak w tej formie nie mógł się ukazać. Po obszernych skrótach został wydany przez Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich w 1972 r. nakładem Zakładu

Historii Nauki i Techniki PAN. Znajdujemy w nim słowa Profesora, które warto bez komentarza przytoczyć.

„Długie lata, jakie przeżyłem, napatrzyłem się na bezmiar ludzkiej niedoli na skutek ciężkich chorób, ale także, niestety, często spowodowanej przez bezmyślną nienawiść do siebie poszczególnych ludzi i narodów i następstwa tego — wojny. [...].

Sądzę, że właśnie w ciężkich okolicznościach życia możemy wyczuć należycie, gdzie szukać ucieczki od zła i nienawiści.

Wrażenia te i podobne dyktowały mi tę książkę jako pożegnanie ze światem w ogóle, a w szczególności ze światem wojny, jako raptularz tego, co chciała zrobić dobrego część ludzi — lekarze w ciągu wieków. Szeregi tych ludzi od niepamiętnych czasów ratowały nasz narząd wzroku, a zarazem świadomie, bądź i nieświadomie walczyły w imię dobra i pomocy bliźnim ze ślepotą i zaślepieniem.

Tym ludziom, bez względu na ich narodowość i wyznanie, poświęcam tę książkę z wyrazami podziwu dla ich pracy, często niedocenianej”.

Teresa Ostrowska

WYKAZ PRAC PROF. DRA WŁADYSŁAWA HENRYKA MELANOWSKIEGO
Z ZAKRESU HISTORII MEDYCYNY

1. Krótki rys historii okulistyki (Wykład wstępny w Uniw. Warsz. dnia 9 października 1926). *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny* T. 6: 1927 nr 1 s. 32—42, nr 2 s. 140—148, ilustr.
2. Sp. Profesor dr med. Kazimierz Noiszewski. *Medycyna Warszawska* 1930 nr 15 s. 471—473, ilustr.
3. Sp. Prof. Dr med. Kazimierz Noiszewski. *Klinika Oczna* R. 8: 1930 nr 1—2 s. 1—11, ilustr., bibliogr.
4. Rys nauki o poczuciu barw i rozpoznaniu braków tego poczucia. (Wykłady dokształcające dla okulistów dn. 31. III. 2 i 3. IV. 1936 r.). *Tamże* R. 14: 1936 nr 3—4, s. 319—357, ilustr.
5. Dzieje Instytutu Oftalmicznego im. Edwarda ks. Lubomirskiego. *Sprawozdania z posiedzeń Wydz. IV Nauk Biologicznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego* R. 39, 40, 1945, 1946: 1947 s. 81—84.
6. The more important pages from the history of Polish ophthalmology. *Transactions of the Ophthalmological Society of the United Kingdom* T. 66: 1947 s. 265—290, ilustr.
7. Vitello — Thurino — Polonus et son optique. *Bulletins et Mémoires de la Société d'Ophthalmologie* T. 59: 1947 s. 387—392.
8. Dzieje Instytutu Oftalmicznego im. Edwarda ks. Lubomirskiego w Warszawie 1823—1944. Warszawa 1948 ss. 402, ilustr.
9. O zasługach polskich uczonych w rozwoju okulistyki. *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk* 1948 nr 1 (38) s. 187—195.
10. Zarys dziejów pracy Polaków w dziedzinie okulistyki. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny*. T. 19: 1948 s. 318—330.
11. Rys dziejów okulistyki w Polsce. Warszawa 1948 ss. 98, ilustr.
12. Okulistyka w Polsce po II wojnie światowej. *Polski Tygodnik Lekarski* R. 4: 1949 nr 29/30 s. 905—907.
13. Ważniejsze karty z dziejów okulistyki rosyjskiej i radzieckiej. *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk* 1949 nr 1 (40) s. 186—187.

14. Rys dziejów okulistyki w Polsce. *Sprawozdania z posiedzeń Wydziału IV Nauk Biologicznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego* R. 41. 1947/1948: 1950 s. 71—72.
15. Kilka kartek z dziejów optyki i nauki o narządzie wzroku. W: W. H. Melanowski: *Optyka okulistyczna*. Warszawa 1950 s. 1—15, ilustr.
16. Dzieje rozwoju okulistyki ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju okulistyki polskiej i radzieckiej. W: W. H. Melanowski: *Okulistyka*. Podręcznik dla studentów i lekarzy. Warszawa 1951 s. 17—30, ilustr.
17. Prof. dr med. Witold Kapuściński. *Klinika Oczna* R. 21: 1951 nr 4 s. 173—176, ilustr., bibliogr.
18. Robert Bernhardt (1874—1950). *Roczniki Towarzystwa Naukowego Warszawskiego* R. 43: 1951 s. 202—203.
19. Klemens Gerner (1892—1952). *Tamże* R. 45: 1952 s. 99—100.
20. Jan Szmurło (1868—1952). *Tamże* s. 113—114.
21. Władysław Matlakowski, syn ludu, wybitny lekarz i odkrywca podhalańskiej sztuki zdobniczej (1851—1893). *Polski Tygodnik Lekarski* R. 8: 1953 nr 12 s. 478—480, nr 13 s. 518—519, ilustr.
22. Wspomnienie pośmiertne o dr med. Tadeuszu Malinowskim (1904—1951). *Klinika Oczna* R. 25: 1955 nr 1 s. 67.
23. Dr med. Zofia Wojno (1886—1954). *Klinika Oczna* R. 25: 1955 nr 2 s. 147, ilustr.
24. Witold Kapuściński. *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk* 1955 nr 1 s. 125—130, bibliogr.
25. Krótkie dane historyczne. W: W. H. Melanowski: *Oko a układ nerwowy*. Warszawa 1956 s. 9—16, ilustr.
26. Akademił prof. W. P. Filatow. *Łłużba Zdrowia* R. 8: 1956 nr 48 s. 4, ilustr.
27. Zgon Włodzimierza Filatowa. *Problemy* R. 12: 1956 nr 12 s. 912—915, ilustr.
28. Akademił prof. Władimir Petrowicz Filatow (1875—1956). *Klinika Oczna* R. 27: 1957 nr 2 s. 105—108, ilustr. (z J. Abramowiczem).
29. Dr Janina Bukowska-Frankowska (12. 11. 1890 — 20. 8. 1957). *Tamże* R. 28: 1958 nr 1 s. 119—120, ilustr., bibliogr.
30. Gepner Bolesław (1835—1913) lekarz okulista. *Polski słownik biograficzny* T. 7: 1958 nr 5 s. 388, bibliogr.
31. Prof. dr Juliusz Szymański 1870—1958. *Klinika Oczna* R. 29: 1959 nr 2 s. 225—226, ilustr.
32. Dr med. Zdzisław Januszewski 1899—1958. *Tamże* s. 226—227, ilustr.
33. Dr Roman Sieragowski 1890—1958. *Tamże* s. 227—228, ilustr.
34. Okulistyka polska w okresie piętnastolecia *Polski Ludowej*. *Tamże* nr 3 s. 229—231.
35. Dr Kazimierz Bein 29. 2. 1872 — 15. 6. 1959. *Tamże* nr 4 s. 441—442, ilustr., bibliogr.
36. Dr med. Anna Górška (1889—1959). *Tamże* R. 30: 1960 nr 2 s. 228, ilustr.
37. Akademił Konstanty Paszew (1873—1961). *Tamże* R. 31: 1961 nr 2 s. 199, ilustr.
38. The beginning of the clinical teaching and the ophthalmic hospitals. W: XIII *Congres International d'Histoire de la Médecine*. Résumé des communications. Varsovie 1962 s. 119—122.
39. Profesor doktor medycyny Gustaw Stanisław Ryszard Altenberger 1906—1963. *Łłużba Zdrowia* R. 15: 1963 nr 37 s. 2, ilustr.
40. Rys dziejów wydawnictw okulistycznych w Polsce (1899—1960). *Klinika Oczna* R. 33: 1963 nr 3—4 s. 445—448.
41. Prof. dr med. Gustaw Ryszard Altenberger. *Tamże* R. 34: 1964 nr 1 s. 117—118, ilustr.

42. Dr Stefan Biełoj (1880—1963). *Tamże* nr 2 s. 231, ilustr. (z A. Kwaskowskim).
43. W dwudziestolecie Polski Ludowej. *Tamże* nr 3 s. 233—234.
44. Jany Ludwik (1833—1886), doktor medycyny — okulista. *Polski słownik biograficzny* T. 10: 1964 nr 47 s. 601, bibliogr. (z F. Szymiczkiem).
45. Jodko-Narkiewicz Witold (1834—1898), lekarz okulista, ordynator Instytutu Oftalmicznego w Warszawie. *Tamże* T. 11: 1965 nr 49 s. 252—253, bibliogr.
46. Docent dr med. Mieczysław Jasiński (1885—1963). *Klinika Oczna* R. 35: 1965 nr 1 s. 134—135, ilustr.
47. Dr Aleksandra Helena Woyciechowska-Manczarska (1900—1964). *Tamże* nr 3 s. 498, ilustr.
48. Dr med. Romana Litauer-Tworkowska (1899—1965). *Tamże* s. 498—499, ilustr.
49. Dr med. Maria Starorypińska-Lewenstamowa (1890—1965). *Tamże* s. 499, ilustr.
50. Dr Ludwika Różyczka (1892—1965). *Tamże* R. 36: 1966 nr 3 s. 464, ilustr.
51. Krótkie zestawienie dziejów Polskiego Towarzystwa Okulistycznego. *Polski Tygodnik Lekarski* R. 21: 1966 nr 26 s. 977—979.
52. Some more important facts from the history of ophthalmology. *Concilium Ophthalmologicum* 1966 s. 1109—1110.
53. Aleksander Rosławcew 1899—1965. *Klinika Oczna* R. 37: 1967 nr 1 s. 157, ilustr.
54. Okulistyka przemysłowa w Polsce Ludowej. *Tamże* R. 38: 1968 nr 3 s. 1—13.
55. Prof. dr med. Adolphe Franceschetti 1896—1968. *Tamże* R. 38: 1968 nr 3 s. 633, ilustr.
56. Dr Bronisław Koziorowski (1881—1968). *Tamże* R. 39: 1969 nr 1 s. 157, ilustr.
57. Doc. dr med. Franciszek Naróg (1891—1969). *Tamże* R. 40: 1970 nr 3 s. 445, ilustr.
58. Doc. dr Bronisława Kulczycka (25.9.1909—8.1.1971). *Tamże* T. 41: 1971 nr 4 s. 629, ilustr.
59. Prof. dr med. M. Seidler Dymitrowska nie żyje. *Tamże* nr 5 s. 780—781, ilustr.
60. Okulistyka polska w minionym dwudziestopięcioleciu. W: Stan medycyny polskiej w opinii polskich towarzystw lekarskich. Warszawa 1971 s. 167—171 (z H. Wolter-Czerwińską).
61. Krótkie dane o autorach zasłużonych w dziedzinie optyki okulistycznej. W: W. H. Melanowski: Optyka okulistyczna w obliczeniach. Warszawa 1972 s. 7—20, ilustr.
62. Dzieje okulistyki. Warszawa 1972 ss. 404, ilustr.
63. Z przeszłości warszawskiej okulistyki. *Klinika Oczna* T. 42: 1972 nr 1 s. 1—4, ilustr.
64. Krótkie dane o rozwoju nauki o śródczaszkowej części narządu wzroku. *Tamże* nr 1a s. 473—475.
65. Dr med. Nonna Pietrowa (26.8.1919—23.11.1971). *Tamże* nr 4 s. 1112, ilustr.
66. Dr Zofia Helena Reicher-Fitelbergowa (6.2.1903—15.5.1972). *Tamże* T. 43: 1973 nr 2 s. 248, ilustr.
67. Krótkie dzieje okulistyki. *Tamże* (w druku).